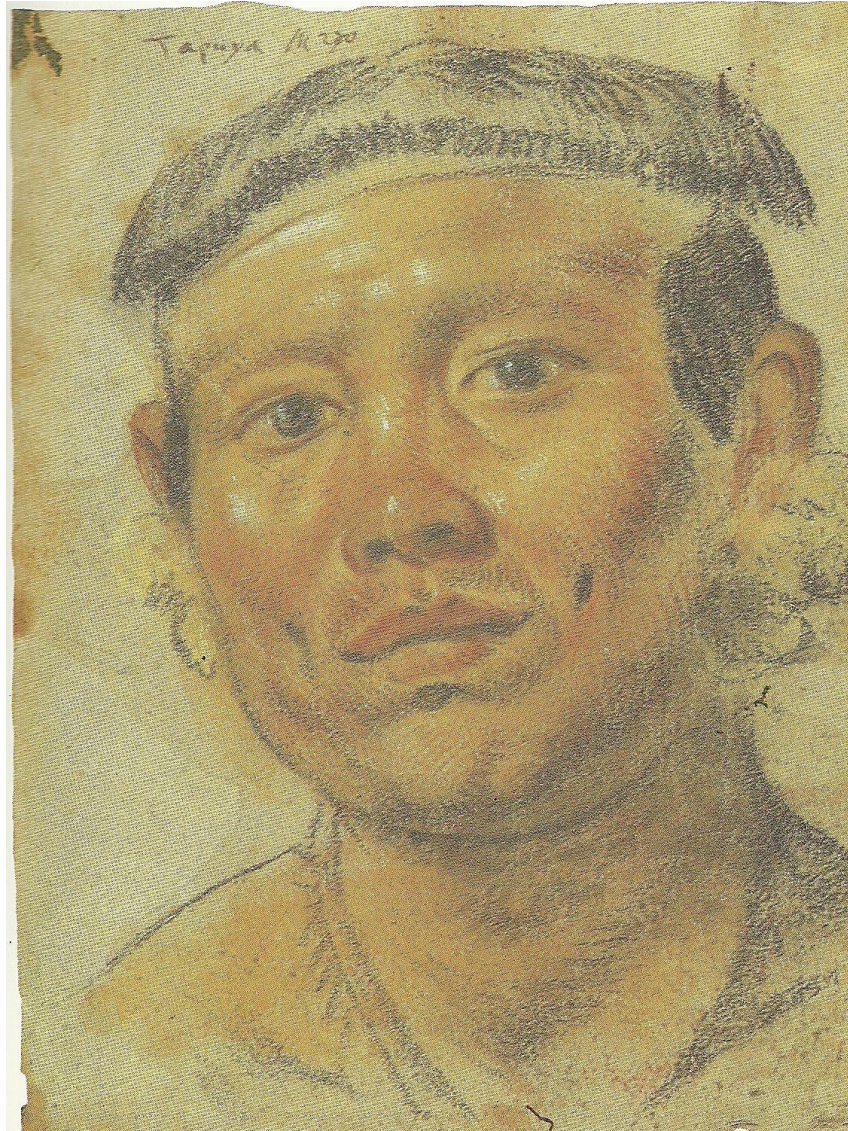

**Nederlanders en de inheemse bevolkingen van Amerika:
een verborgen erfgoed.**

28 september 2011 in Plexus Studentencentrum, Kaiserstraat 25, Leiden.

Een expert meeting in het kader van het programma en netwerk the Atlantic World and the Dutch, 1500-2000 (AWAD). Deze bijeenkomst wordt georganiseerd door Erfgoed Nederland in samenwerking met de Faculteit Archeologie van de Rijksuniversiteit Leiden.

Hierbij danken wij u voor uw medewerking aan de expertmeeting van het platform Atlantic World and the Dutch, Erfgoed Nederland en de Faculteit Archeologie van de Universiteit van Leiden. We hebben in de introductiebrief een aantal onderwerpen geformuleerd als een algemene leidraad voor de discussie.

- Wat is het erfgoed van de contacten tussen de inheemse volkeren van Amerika en de Nederlanders in het Atlantisch gebied en hoe kan deze nalatenschap in kaart gebracht worden?
- De erkenning van de waarde van het erfgoed dat nog bestaat in materiële en immateriële vorm en mogelijkheden tot behoud, bescherming en ontsluiting;
- De stand van zaken van het onderzoek naar het erfgoed en de geschiedenis van betrekkingen van de inheemse volkeren van Amerika en de Nederlanders in het Atlantisch gebied;
- Mogelijke nieuwe samenwerkingsprojecten op dit terrein introduceren en bespreken;
- Het creëren van een institutioneel platform;
- Een mogelijke vervolg met een internationale conferentie rondom dit thema.

Het erfgoed van betrekkingen van Nederlanders en de inheemse bevolking van Amerika komt meestal aan bod in een specifieke context, het is geen algemene categorie in het Nederlandse erfgoedveld en is, voor zover wij weten, nog niet eerder het onderwerp geweest van een dergelijke bijeenkomst.

De positie van de inheemse samenlevingen in Amerika is sinds 1980 veranderd. In veel landen worden inheemse samenlevingen nu erkend als staatsburger en zijn er uitspraken over het recht op eigen taal en cultuur. Alhoewel sommige inheemse volken hun positie verbeterd hebben, wordt het voortbestaan van inheemse gemeenschappen in veel Amerikaanse landen nog steeds bedreigd. Nederland is actief betrokken geweest bij het proces dat in 2007 tot de VN verklaring over rechten van inheemse volken heeft geleid. Nederlandse instellingen en particulieren komen op voor de rechten van inheemse gemeenschappen in Amerika. Deze huidige Nederlandse betrokkenheid is geworteld in een lange traditie.

Een belangrijk aspect van de emancipatie van de inheemse samenlevingen in Amerika is de ontwikkeling van taalkundig, archeologisch, antropologisch, historisch onderzoek naar deze samenlevingen. Het wetenschappelijk onderzoek naar de juridische positie van inheemse volken is een recente ontwikkeling. Het Nederlandse onderzoek naar de inheemse samenlevingen van Amerika begon in de zestiende eeuw en heeft zich tegenwoordig vertaald in tal van wetenschappelijke projecten, waarbij de betrokkenheid van deze samenlevingen bij onderzoeksprojecten in toenemende mate een issue is.

Het erfgoed van deze betrekkingen is verdeeld over een groot aantal bewaarplaatsen en de relaties van Nederlanders met de inheemse bevolking van Amerika zijn geen systematische categorie in het classificeren van dit erfgoed. De eeuwenlange betrekkingen tussen Nederlanders en Indianen blijven zo een verzameling van incidenten die vanuit verschillende disciplines bestudeerd worden. De Nederlandse taal is daarbij vaak een extra belemmering.

De erkenning van de waarde van het erfgoed van de betrekkingen van Nederlanders met de inheemse bevolkingen van Amerika, bijvoorbeeld door de Verenigde Naties als werelderfgoed, is een manier om het onderwerp bespreekbaar te maken. Het erfgoed dat nu verspreid is over allerlei collecties en instellingen kan als categorie een speciale status krijgen en daardoor beter beschermd worden. Door de identificatie van het erfgoed wordt het ook beter toegankelijk gemaakt voor interdisciplinair wetenschappelijk onderzoek, de historische rol van de inheemse bevolking van Amerika in het Atlantische gebied wordt zichtbaar gemaakt en het verleden van inheemsen uit Amerika in Nederland wordt erkend als een onderdeel van de Nederlandse geschiedenis.

Barbara Consolini

Lodewijk Hulsman

Programma

Nederlanders en de inheemse bevolkingen van Amerika: een verborgen erfgoed.

Locatie	Plexus Studentencentrum, Kaiserstraat 25, Leiden. www.plexus.leidenuniv.nl
8.30-9.00	Inloop
9.00-9.15	Opening
9.15-10.30	Panel 1 Betrekkingen tussen Nederlanders en Indianen vanuit historisch perspectief
Voorzitter	Drs. Martine Gosselink
Sprekers	Dr. Ben Teensma <i>Hooibergen genoeg maar weinig spelden</i> Dr. Kees Jan Waterman MA <i>Materieel en immaterieel erfgoed als weerspiegeling van de betrekkingen tussen 'Nederlanders' en Indianen in Noord-Amerika in de 17^e en 18^e Eeuw</i> Dr. Arie Boomert <i>Betrekkingen tussen Nederlanders en de inheemse volkeren van het Caribisch gebied: het archeologisch erfgoed</i> Dr. Mark Meuwese <i>Voorbij Pernambuco en Nieuw Nederland: Nieuwe benaderingen voor de historische studie van de inheemse volkeren in de Nederlandse Atlantische wereld</i>
10.30-10.45	Pauze
10.45-12.00	Panel 2 Betrekkingen tussen Nederlanders en Indianen en collecties
Voorzitter	Dr. Lodewijk Wagenaar
Sprekers	Dhr. Wilfred Jubitana <i>Het contact tussen de Nederlanders en de Surinaamse inheemsen in de periode van na de vrede van Breda</i> Dr. Renzo Duin <i>Gedeeld en Verdeeld Inheems Cultureel Erfgoed: Shared and Distributed Indigenous Cultural Heritage</i> Drs. Ilona Heijnen <i>'Izcatqui', Here it is maar dan wel verborgen – Azteeks astrologisch manuscript [1758] te Tropenmuseum Amsterdam</i> Dr. Lodewijk Hulsman <i>Indianen, Nederlanders en archieven</i>
12.00-13.00	Lunch
13.00-13.45	Panel 3 Betrekkingen tussen Nederlanders en Indianen en projecten
Voorzitter	Prof. Dr. Maarten Jansen
Sprekers	Drs. Martin Berger <i>Sharing Knowledge and Cultural Heritage: Samenwerkingsprojecten van het RMV met inheemse groepen</i> Dr. John Monteiro <i>Dutch-Amerindian Relations in Brazil: Past, Present, and Future Initiatives</i> Dr. Eithne Carlin <i>Amerindian linguistic heritage in Suriname</i>
13.45-14.00	Verdeling werkgroepen
14.00-15.30	Workshops
Workshop 1	<i>Onderzoek naar het erfgoed</i> Deze workshop gaat in op inhoudelijke vraagstukken vanuit disciplinair perspectief, zoals archeologie, geschiedenis, antropologie, linguïstiek, etc. Welke vragen en prioriteiten zijn er vanuit dit perspectief over het Nederlands-Amerindiaanse erfgoed?
Workshop 2	<i>Beheer van het erfgoed</i> Deze workshop gaat in op vraagstukken zoals inventariseren, ontsluiten, digitaliseren, conserveren en duurzaam behouden van het Nederlands-Amerindiaanse erfgoed in verschillend soorten collecties en in immateriële vorm.
Workshop 3	<i>Beleid met betrekking tot het erfgoed</i> Deze workshop gaat in op projecten en programma's in relatie met het Nederlands-Amerindiaanse erfgoed. Is het erfgoed van Nederlands-Amerindiaanse relaties een beleidsveld?
15.30-16.15	Uitwerken resultaten werkgroepen
16.15-16.45	Presentatie van de werkgroepen
16.45-17.00	Afsluiting
17.00-18.00	Borrel

Programma Panels

Panel 1

Betrekkingen tussen Nederlanders en Indianen vanuit historisch perspectief

Voorzitter Martine Gosselink

Ben Teensma **Hooibergen genoeg maar weinig spelden**

Historisch erfgoed Nederlanders/Indianen zit in 17^e-eeuwse WIC documenten verstopt. Die zijn slechts gedeeltelijk in druk verschenen. De thema's zitten daar fragmentarisch in verspreid. Dwangarbeid, kerstening en legerinlijving zijn geen Indiaanse maar Europese thema's. Indiaanse zeden, religie en ideologie zijn primair belangrijk, maar schaars aanwezig. Ontsluiting, bundeling en analysering van zulke fragmenten is geboden. *Stelling: zonder literatuuronderzoek en archiefbezoek zal het niet gaan.*

Kees-Jan Waterman **Materieel en immaterieel erfgoed als weerspiegeling van de betrekkingen tussen 'Nederlanders' en Indianen in Noord-Amerika in de 17^e en 18^e eeuw**

Hoewel incidentele contacten tussen 'Nederlanders' en inheemse bevolkingsgroepen voorkwamen in de late 16^e en vroege 17^e eeuw, vormde een redelijk omvangrijk materieel en immaterieel erfgoed zich in deze regio zich pas vanaf het tweede kwart van de 17^e eeuw. Dit diverse erfgoed bestaat in hoofdzaak uit archivalia, archeologische voorwerpen en structuren en linguïstisch materiaal. Deze presentatie geeft een overzicht van de historische relaties tussen beide bevolkingsgroepen. De presentatie sterkt zich nadrukkelijk uit tot de 18^e eeuw, toen 'Nederlanders' in het Engelse New York betrekkingen met inheemse groepen bleven onderhouden. *Stelling: het nu bekende overgeleverde materiële (archief-)erfgoed over contacten en relaties tussen Indianen en 'Nederlandse' kolonisten op het vasteland van Noord-Amerika is onvoldoende om de geschiedschrijving van die Europees-inheemse interactie vanuit nieuwe invalshoeken te beschrijven.*

Arie Boomert **Betrekkingen tussen Nederlanders en de inheemse volkeren van het Caribisch gebied: het archeologisch erfgoed**

Archeologisch is buitengewoon weinig bekend dat een licht werpt op de betrekkingen tussen de Nederlanders en de inheemse volkeren van het Caribisch gebied. Alhoewel reeds in het laatste decennium van de zestiende eeuw door Hollanders en Zeeuwen handelsbetrekkingen werden aangeknoopt met de Indianen van de Caribische eilanden en de kust van de Guiana's, zijn archeologische vondsten die hiervan getuigenis afleggen, uiterst schaars. Het onderzoeksgebied is simpelweg volledig onontgonnen.

Mark Meuwese **Vorbij Pernambuco en Nieuw Nederland: Nieuwe benaderingen voor de historische studie van de inheemse volkeren in de Nederlandse Atlantische wereld**

Deze bijdrage bespreekt recente ontwikkelingen in de geschiedschrijving met betrekking tot de relaties tussen Nederlanders en inheemse volkeren in het Atlantisch gebied. Terwijl Nederlandse betrekkingen met inheemse volkeren in 17^e eeuw Noord-oost Brazilië en Nieuw Nederland nog steeds vruchtbaar werkterrein zijn, is het ook nuttig te wijzen op andere gebieden in het Atlantisch gebied waar de Nederlandse koloniale expansie in contact kwam met niet-Europese volkeren, zoals Chili, Suriname en de Wilde Kust. Belangrijk is ook om vergelijkende studies te doen met Nederlandse-inheemse betrekkingen in Atlantisch Afrika en ook in Zuid Afrika en Taiwan.

Panel 2

Betrekkingen tussen Nederlanders en Indianen en collecties

Voorzitter Lodewijk Wagenaar

Wilfred Jubitana **Het contact tussen de Nederlanders en de Surinaamse inheemsen in de periode van na de vrede van Breda**

Aan de orde zal worden gesteld het contact tussen de Nederlanders en de Surinaamse inheemsen in de periode van na de vrede van Breda . Na de vrede van Breda zijn de Britten vertrokken met hun slaven waardoor de Nederlanders de inheemsen in toenemende mate tot slaaf hebben gemaakt .

Stellingen : 1) De Surinaamse inheemsen raakten hun identiteit kwijt op het moment dat de zendelingen hun dorpen betraden . Voorbeeld hierbij, de eigen inheemse namen werden vervangen door veelal Bijbelse namen en de zendelingen namen de taken van de traditionele medicijnman over.

2) De ontmoeting met de Nederlanders was het begin van het einde der inheemse taal en cultuur in Suriname . Wat nu.....??? Toen de dominante westerse cultuur haar intrede deed in de wereld van de inheemsen was er voor hun geen weg terug.

Renzo Duin **“Gedeeld en Verdeeld Inheems Cultureel Erfgoed”: “Shared and Distributed Indigenous Cultural Heritage”**

De afgelopen eeuwen zijn duizenden voorwerpen van indianen naar Europa verscheept en behouden in rareitenkabinetten, koloniale instituten en musea voor volkenkunde. Nieuwe media maken het mogelijk om verborgen voorwerpen toegankelijk te maken als nooit tevoren. De wijze van digitale inventarisatie en ontsluiting verschilt echter per instituut. Ook ben ik geïnteresseerd in de rol van indianen met betrekking tot de huidige collecties.

Stelling: Inheems cultureel erfgoed geconserveerd in Nederland en het buitenland moet beschikbaar worden gemaakt voor inheemsen om hun eigen onderzoek te kunnen verrichten.

Ilona Heijnen **‘Izcatqui’, Here it is maar dan wel verborgen – Azteeks astrologisch manuscript [1758] te Tropenmuseum Amsterdam**

Het Tropenmuseum Amsterdam bewaart in zijn depot een uitzonderlijk document uit de koloniale geschiedenis van Mexico. Het manuscript geschreven in de taal van een van de meest tot de verbeelding sprekende volkeren, het Azteeks (Nahuatl), is een vertaling van een Spaanse astrologische, medische en agriculturele almanak. Dit genre en bijbehorend gedachtegoed hebben een stempel gedrukt op het huidige Mexico, echter beiden zijn nauwelijks onderzocht.

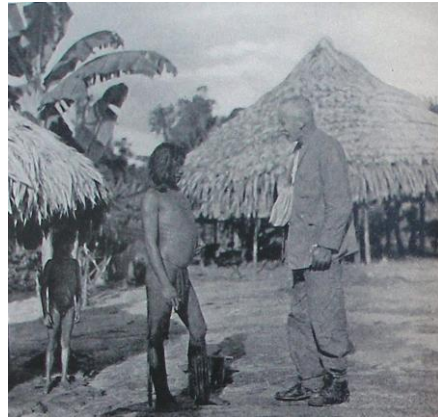
Lodewijk Hulsman **Indianen, Nederlanders en archieven**

Nederlandse archieven herbergen een grote hoeveelheid informatie over betrekkingen tussen Nederlanders en de inheemse bevolking van Amerika. Dit erfgoed verdient een thematische benadering op nationaal niveau, niet alleen vanuit de waarde van het erfgoed voor inheemse samenlevingen, maar ook voor het erfgoed van de ontwikkeling van de Nederlandse samenleving en de erkenning van de rol van de inheemse samenlevingen van Amerika in deze ontwikkeling.

Stelling: De tegenwoordige digitalisering van archieven biedt de mogelijkheid om belangrijke bronnen te ontsluiten en beschermen. Het is daarom belangrijk dat er een thematische gids over de betrekkingen tussen Nederlanders en Indianen in Nederlandse archieven wordt gemaakt die daarvoor gebruikt kan worden.

Panel 3 Betrekkingen tussen Nederlanders en Indianen en projecten

Voorzitter Maarten Jansen

Martin Berger **Sharing Knowledge and Cultural Heritage: Samenwerkingsprojecten van het RMV met inheemse groepen**

Sinds enige jaren heeft het RMV lopende projecten op het gebied van “Sharing Knowledge and Cultural Heritage”. Deze projecten richten zich op de ontsluiting van cultureel erfgoed voor de brongemeenschappen, gezamenlijk onderzoek naar deze collecties en grotere samenwerking tussen het museum en de brongemeenschappen. In deze presentatie zullen enkele voorbeelden van deze projecten worden gepresenteerd.

John M. Monteiro **Dutch-Amerindian Relations in Brazil: Past, Present, and Future Initiatives**

In recent years, Brazilian scholars and educators have developed a growing awareness of the need to include indigenous peoples in current understandings of the national past. To that effect, the federal legislature passed a law in 2008 making indigenous culture and history mandatory subjects in basic education. At the same time, indigenous organizations throughout the country have intensified their involvement in their own educational projects and in the defense of material and intangible heritage. Within this context, an important chapter of Dutch-Amerindian relations can play a prominent role, insofar as the so-called Dutch “invasion” (1630-1654) produced a remarkable body of textual and visual records, part of which is available due to initiatives originating in Brazil, involving transcription, translation, publication, and digitation. This report presents insights on the current demand for scholarly resources and on the challenge of establishing a common ground with indigenous organizations around the concept of shared heritage in light of a colonial past.

Thesis: A common project conceptualizing the “shared heritage” between Amerindian and European peoples must first reformulate approaches to Atlantic history by including indigenous populations not as mere recipients of the “Columbian exchange” but rather as active co-participants in the construction of the modern world.

Eithne Carlin **Amerindian linguistic heritage in Suriname**

“Aano omitae tēturujan?” ‘Welke taal moet ik spreken?’ vroeg de meertalige Kapitein Same van Apetina bij een RMV vergadering in Paramaribo vorige maand toen hij gevraagd werd de aanwezigen toe te spreken, “Wayana omi, Tarëno ijomi? Sranan omi? Nederlands?” ‘Wayana, Trio, Sranantongo, Nederlands?’ Vele Indianen van het binnenland van Suriname hebben nog een uitgebreide taalrepertoire terwijl de meerderheid van de Lokono en Kari’na een keuze tussen Sranantongo en Nederlands hebben. Door privé-initiatieven worden taalcursussen opgezet. Het grotendeel van het taalonderzoek van Nederlanders van de 20ste eeuw is vrij toegankelijk maar wordt weinig gebruikt door de gemeenschappen. Waarom niet? Gedeeltelijk omdat het gezien wordt als relikwie van het verleden met weinig betekenis voor hun hedendaagse leven. In de afgelopen 20 jaar zijn er grammatica’s verschenen, orale tradities verzameld, en woordenlijsten gegenereerd door onderzoekers die in Nederland en Amerika werken. In deze presentatie geef ik een update van het hedendaagse taalkundig onderzoek bij de Indianen van Suriname en stel de vraag: Hoe kunnen we deze onderzoeksgegevens delen in een betekenisvolle manier met de gemeenschappen wier leven in de 21ste eeuw bepaald wordt door tv/dvd/computers/mobiele telefoons?

Stelling: Onze (wetenschappelijke?) verhalen en geschiedenissen van de Surinaamse Amerindianen zullen voornamelijk vreemd en irrelevant blijven voor de inheemse gemeenschappen als we onze onderzoeksresultaten niet kunnen relateren aan de moderne wereld en aan concrete economische voordelen voor deze gemeenschappen.